

Tarımda ne yapmalı?

2000'li yıllarda IMF/DB programını ("Tarım Reformu Uygulama Programı"-TRUP) harfiyen uygulayan iktidarların Türkiye tarımını hangi noktaya getirdiğine geçen yazımızda değinmiştik. TRUP'un yol açtığı olumsuzlukların başında, tarımsal desteklerin çok önemli ölçülerde kısıtlanması gelmekteydi. Bu kritik çıpanın uygulandığı yer bütçeydi. 2006 sayılı Tarım Kanunu'ndaki hüküm, bütçeye milli gelirin yüzde 1'inden az olmayan bir destek bütçesi konulmasını öngörüyordu. Bu esasen çok katı bir sınırlamaydı. Ama AKP iktidarı, kendi çıkardığı bu Kanunu dahi uygulamayarak çiftçiyi milli gelirin yüzde yarım civarında bir toplam destekleme tutarına mahkum etti. (Batı'nın ve onun ulusötesi şirketlerinin yükselen yıldızı olmak için daha neler yapılmadı ki!).

Tarımsal desteklemedeki kısıtlamanın boyutunu daha iyi kavrayabilmek açısından, AKP döneminde tarıma yapılan yıllık toplam destek miktarının tarım kesiminin kullandığı akaryakıt üzerinden alınan KDV ve ÖTV miktarının yıllık tutarına hemen hemen eşit büyüklükte olması dikkate alınabilir.

Neler Yapılabilir?

Mevcut tarım politikalarını köklü bir biçimde değiştirmeye yönelebilmek için, ilk koşul siyasidir. Bu tür bir dönüşümün doğuracağı büyük dış tepkilere karşı kararlı bir mücadeleyi göze alacak bir iktidar yapısı gerekir. IMF, DB, DTÖ, OECD, AB, ABD gibi dıştan tarım politikası dayatan kapitalizmin merkez ülkeleri ile bunların mali/iktisadi örgütlenmelerine verilebilecek yanıtlar eğer bağımsız bir tarım politikası oluşturmak yönünde olarsa, bunun karşılaşılabilecek tepkilerin şiddetinin AKP iktidarının bugün bu dünyayla yaşadığı sorunlarla kıyaslanamaz ölçülerde olacağını öngörmek gerekir. Kaldı ki, yalnızca tarım politikalarında neoliberalizme karşı duruş oluşturulamaz, ekonomik politikalarının da buna uyumlu çizgiye çekilmesi gerekecektir. Peki böyle bir meydan okumayı, göbeği Batı'da kesilen ve neoliberal politikalarla asıl sahiplerinden daha fazla sadık bir bağımlı iktidardan nasıl bekleriz? Hatta, mevcut muhalefet yapılarından bile ne ölçüde bekleyebiliriz?

Bu soruları buradaki tartışmamızın dışında tutalım. İleri bir faraziye yaparak böyle bir iktidar oluşumunun gerçekleştiğini düşünelim ve bu koşullarda önemli politika değişikliklerinin neler olması gerektiğine özetle değinelim. Bu arada, böyle bir meydan okumanın tek başına

göğüslenmesi yerine Güney ülkelerinden müttefikler edinerek sürdürülmesi (DTÖ müzakerelerinde bunun örneklerini veren ülke grupları oluşmuştur) koşullarının da oluşturulabileceği varsayımını yapalım.

Asıl mesele, gıda güvenliği/egemenliğinin yeniden tesisi için neler yapılabileceğidir. Desteklemenin ana amacı bunu sağlamaya yönelik olmalıdır. Arz açığı olan stratejik ürünlerde ithal bağımlılığının azaltılması gerekecektir. (Kendi üreticisini desteklemeyen ülkelerin nihayetinde ithal bağımlılığı üzerinden başka ülkelerin çiftçisini desteklemiş olacağı gerçeği unutulmamalıdır). Aynı çerçevede yerli tohumların ıslahı üzerinden yabancı tohumlara (ve ulusötesi tohum şirketlerine) olan bağımlılığın giderek azaltılması şarttır. Gübre, ilaç, yem gibi girdilerde dışa bağımlılığı azaltacak bir tarım ve sanayi politikaları bütünlüğünün, buna ilişkin kurumsal mekanizmaların da buna eşlik etmesi zorunludur.

Gıda egemenliğinin tek meselesi dış ticari ilişkiler değildir. İkinci mesele, ülke çiftçisinin yeniden üretime dönmesini ve kalıcı olmasını sağlamaktır; aksi halde tüm çabalar boşa gidecektir. Çiftçi çocuklarının tarımdan kaçmak için fırsat kolladıkları bir konjonktürde çiftçi ailesinin kırsalda ve tarımsal üretimde kalmasını sağlamak için onun emeğinin ve maliyetlerinin karşılığını alabilmesini güvenceye alabilmek gerekir. Burada birkaç konu içiçedir.

İlk olarak, çiftçinin girdi maliyetlerinin önemli ölçüde düşürülmesi gerekir. Dünyanın en pahalı mazotunu kullanan, üstelik görece düşük verimlilikle çalışan bir çiftçi kesiminin, eğer koruma sürdürülmezse dünya tarım fiyatları karşısında ezilmesi kaçınılmazdır. O halde, çiftçinin kullandığı mazot ve elektrik gibi enerji girdileri üzerindeki dolaylı vergileri sıfırlayacaksınız. Hem üretim maliyetlerini hem de verimliliği etkileyen sulamanın temel bir girdi olarak kamu yatırımları üzerinden (tarlaya getirilmesi aşamasına kadar) temin edilmesini sağlayacaksınız.

Kuşkusuz çiftçinin en çok ihtiyaç duyduğu bir girdi kalemi de tarımsal kredilerdir. Çünkü çiftçinin eli sadece hasat döneminde para görür (ki onu da peşin alamayabilir), ama ekim dönemi öncesinden başlayarak yılın bütününe yayılabilen üretim giderlerini üstlenmesi ve ailesinin geçimlik ihtiyaçlarını karşılayabilmesi gerekir. Kaldı ki, mekanizasyon ihtiyaçları da onu bankalara borçlu yapacaktır. Gelirleri ile giderleri arasındaki bu zaman kaymaları onu tarımsal kredilere muhtaç duruma getirir. İşte bunun çözülebilmesi gerekir. Tarım kredi kooperatifleri ve Ziraat Bankası'nın bu sorunu çözmek için yeterli kapasiteye getirilmeleri şarttır. Kaldı ki aynı ihtiyaç TSKB'ler için de geçerlidir. Buradaki tarımsal kredilerin faizleri enflasyon oranını aşmayacak düzeyde tutulmalıdır. Demek ki burada da önemli bir destekleme fonuna ihtiyaç olacaktır.

Çiftçinin girdi sorununu çözmek de yeterli olmayabilir. Çiftçinin ürününü gene de maliyetlerini karşılayamayan bir fiyattan satmak durumunda kalması halinde de üretim faaliyetlerinin devamlılığı sağlanamayacaktır. Demek ki kritik ürünlerde fark ödemesi sisteminin devrede olması, çiftçinin eline geçen fiyatların maliyetlerinin altında kalması durumunda aradaki fark kadar çiftçiye ödeme (prim ödemesi) yapılması gerekir. (Bu, AB ülkelerinin onyıllarca uyguladıkları ama şimdi neoliberal düzende piyasa bozucu diye rafa kaldırdıkları sistemdir. Bizde -2006 tarihli Tarım Kanunu'nda zikredilmesine rağmen- uygulanmasına imkan verilmeyen sistemdir).

Ama bunlara ek olarak bütün ürünleri kapsayacak bir çözüm, çiftçinin üretim, kredi, girdi ve satış aşamalarını denetleyebileceği bir kooperatif örgütlenmesi içine girmesinin teşvik edilmesi ve bu arada TSKB gibi kooperatif kurumların yeniden ayağa kaldırılması olacaktır. Fark ödeme sistemi olsun, tarımın kullandığı bazı genel girdilerin (mazot gibi) sadece tarıma özgü olarak indirimli fiyattan verilmesinin denetlenebilmesi için olsun, destekleme sistemi her zaman örgütlü bir yapı içinde daha sağlıklı işleyecektir. Buna ilişkin anlamlı bir tarımsal kalkınma modeli İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından yıllardır uygulanmaktadır. Ülke çapında farklı ölçeklerde, farklı havzalara göre farklı uzmanlık alanlarında benzer tarımsal kalkınma uygulamalarının harekete geçirilmesi bakımından merkezi ve yerel yönetimlerin görev alanlarının yeniden tanımlanması gerekecektir.

Desteklemenin kurumsal yapısının bütünlüklü bir biçimde yeniden oluşturulabilmesi için yeni mekanizmalara gereksinim olacaktır. Bazı alanlarda (girdi üretimi, girdi yayımı ve destekleme alımlarında) tarımsal KİT'lerin bugünkü tarımsal yapının gereksinimleri göz önünde bulundurularak yeniden oluşturulması gerekmektedir. 2008 sonrasının küresel krizine bir gıda krizi de eşlik ederken bu krizin şoklarına karşı hazırlıklı olabilmek için koruyucu kurumsal kalkanların inşa edilmesi şarttır.

Tarımsal desteklemenin bu boyutta bir yeniden yapılanmayı gerçekleştirebilmesi için tarımın TRUP sonrasındaki destekleme bütçesinin çok ötesinde bir kaynağa ihtiyacı olacağı açıktır. Buradaki ölçütü şöyle belirleyebiliriz. Gelişmiş ülkelerde tarıma verilen destekler tarımın milli gelire katkısının kabaca yarısı ile üçte ikisi arasında bir paya sahiptir. Türkiye'de ise bu oran (destekler 0,5 bölü tarımın MG'e katkısı 7,5=) 1/15 düzeyindedir. Bu oranın 1/3'e yükseltilmesi yani tarıma milli gelirin yüzde 2,5'i oranında bir destek sağlanması durumunda, yukarıda destekleme programı uygulamaya konulabilecektir. Yukarıda sayılan girdi destekleri (mazot, gübre, tohum, elektrik, sulama, toprak ıslahı gibi) burada öngörülen yeni destekleme modelinin en ağırlıklı bölümünü oluşturacaktır. Destek miktarının arttırılmasına eğer doğru destekleme mekanizmalarının kurulması da eşlik edecekse, tarımın bugünkü bağımlı yapısı kırılacak ve üreticinin tarımdan kopması önlenilecektir.

Bütün bunlar yapılabilir mi? Siyasi koşulların olduğu ve yeterli bir siyasi iradenin bu yeni programın arkasında kararlılıkla durmasının sağlandığı bir ortamda, tek bir yasama döneminde bile böylesine bir dönüşümün gerçekleştirilebilmesi mümkündür. Ama gıda emperyalizmine kafa tutabilmek için asıl mesele siyasi koşulların oluşturulabilmesinde düşünülmektedir.

haber.sol.org.tr/yazarlar/oguz-oyan/tarimda-ne-yapmali-210199